

Mynediad, Mwynhau a Chyfrannu

Cyflwyniad

Mae Penrhyn Llŷn yn lle gwerth chweil i grwydro cefn gwlad ac arfordir gan fwynhau golygfeydd gwych. Mae hefyd yn le i ymlacio, cadw'n heini a gweld byd natur, olion ac adeiladau hanesyddol ac amrywiol nodweddion diddorol eraill. Ond ni ellir mwynhau llawer o beth sydd gan yr ardal i'w gynnis heb allu cyrraedd atynt - ac felly mae'r hawliau mynediad a thir sy'n agored i'r cyhoedd yn bwysig.

Mae hawliau tramwy cyhoeddus yn cynnwys llwybrau cyhoeddus, llwybrau marchogaeth a ffyrdd a chilffyrdd. Y mwyaf niferus o bell ffordd yw'r llwybrau cyhoeddus ac mae llawer yn agored ac mewn cyflwr da - ond mae rhai problemau yn bodoli ac mae sicrhau adnoddau digonol at gynnal a chadw yn sialens. Mae llawer o ffyrdd gwledig yn yr ardal - lonydd bach y wlad fel y'i gelwir - ac mae'r rhain hefyd yn ddefnyddiol ar gyfer teithio hefo car, bws, beic neu gerdded.

Adnodd arall gwerthfawr o ran mynediad yn Llŷn yw'r tiroedd comin. Er fod y tiroedd hyn mewn perchnogaeth breifat mae mynediad i rannau sylweddol ohonynt fel Tir Mynediad. Mae llawer o'r safleoedd hyn yn dir heb ei drin a'i wella a nifer yn rostiroedd naturiol sydd yn gynefin gwerthfawr i amrywiaeth o fywyd gwyllt.

Yn ychwanegol i'r tiroedd comin mae tiroedd eraill gyda mynediad cyhoeddus cyfyngedig, sef Tir Mynediad, wedi dod i fodolaeth yn sgil Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000. Yr hen Gyngor Cefn Gwlad Cymru oedd yn arwain ar y broses hon a bu ymarferion i godi ymwybyddiaeth ac ymgynghori fel rhan o'r cofrestru. Gelir cael gwybodaeth am Diroedd Mynediad yn ardal AHNE Llŷn i'w weld ar fapiau AO Graddfa 1:25,000. Gellir cael mwy o wybodaeth am Dir Mynediad ar safle we Cyfoeth Naturiol Cymru.

Ceir cyfleon mynediad cyhoeddus hefyd ar diroedd ym mherchnogaeth sefydliadau cadwriaethol (mynediad trwy drefniant ymlaen llaw ar rai tiroedd). Y ddau amlwg ym Mhen Llŷn yw'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol sydd yn berchen ar nifer o safleoedd, tiroedd arfordirol a ffermydd yn cynnwys traeth Llanbedrog a Phorthdinllaen ac Ymddiriedolaeth Ynys Enlli.

Cyngor Gwynedd sydd yn gyfrifol am hawliau tramwy yn ogystal ag arwain y gwaith ar y Llwybr Arfordir. Ers 2005 mae llawer o adnoddau wedi eu rhoi i ddatblygu'r Llwybr Arfordir, sydd yn ffurfio rhan o Lwybr Arfordir Cymru, gyda chefnogaeth Cyfoeth Naturiol Cymru a Llywodraeth Cymru. Mae gan Gynghorau Cymuned rôl bwysig i'w chwarae o ran cynnal a chadw llwybrau yn eu hardaloedd tra mae gan dirfeddianwyr hefyd gyfrifoldeb i gadw llwybrau statudol ar agor.

Mae gan Fforwm Mynediad Arfon a Dwyfor ran bwysig i'w chwarae o ran goruchwylio hawliau tramwy a mynediad cyhoeddus. Cynhelir cyfarfodydd cyson o'r Fforwm i drafod gwahanol faterion mynediad ac fe all y Fforwm gyfrannu at weithredu rhai o bolisiau'r Cynllun Rheoli o ran materion mynediad.

Mae'r cyfleon i grwydro yn bwysig er mwyn mwynhau yr ardal, ymweld ag olion hanesyddol a chynefinoedd, gweld amrywiaeth o fywyd gwyllt ac adar a lles iechyd a chadw'n heini. Hefyd mae'n rhan o'r adnodd twristaidd sy'n dod a gwaith ac incwm sylweddol y Llŷn.

Prif Nod y Cynllun Rheoli o ran Mynediad a Mwynhad yw:

GWELLA A HYRWYDDO'R DDARAPARIAETH O HAWLIAU TRAMWY A CHYFLEONMYNEDIAD YN YR ARDAL I HOLL DDEFNYDDWYR A CODI YMWYBYDDIAETH A GWELLA GWERTHFAWROGIAD O NODWEDDION ARBENNIG YR ARDAL A'R BUDDION CYHOEDDUS A GYNIGIR GAN YR AMGYLCHEDD.

Nodweddion Arbennig

Llwybrau a Hawliau Tramwy

Mae'r llwybrau a hawliau tramwy yn cynnwys llwybrau cerdded, llwybrau ceffyl/marchogaeth a chilffyrdd. Mae rhwydwaith eang o lwybrau cyhoeddus yn Llŷn er nad yw rhannau sylweddol ohonynt yn cael eu defnyddio yn gyson erbyn hyn. Cyngor Gwynedd sydd yn cadw'r wybodaeth am yr union ffordd mae'r llwybrau yn mynd ar gyfres o fapiau ac ar system gyfrifiadurol.

Mae mynediad at lawer o safleoedd hanesyddol ac olion archeolegol trwy hawliau tramwy. Gellir cerdded i ben nifer o fryniau'r ardal a gweld olion yr hen geyrydd megis Tre'r Ceiri neu weld meini hirion a chromlechi yn ogystal ag olion mwy diweddar y diwydiant mwynau a chwareli ithfaen.

Gellir crwydro a gweld amrywiaeth o fywyd gwyllt arbennig Llŷn gan ddefnyddio hawliau tramwy a hawliau mynediad. Mae cerdded y llwybrau arfordirol yn gyfle gwych i weld ac astudio adar y môr a'r morloi llwyd tra gellir gweld sgwarnogod, adar fferm a chreaduriaid llai yn fwy i'r tir. Hefyd gellir ymweld â chynefinoedd amrywiol yn cynnwys corsydd, tir pori arfordirol a rhostiroedd amrywiol.

Cynhaliwyd asesiad manwl o'r llwybrau cyhoeddus fel rhan o baratoi Cynllun Gwella Hawliau Tramwy Cyhoeddus yn 2005. Roedd y gwaith hwn yn cynnwys arolygu llwybrau i weld os oeddent yn agored, cyflwr y dodrefn ac arwyddion a lefel y defnydd. Ar sail yr arolwg fe osodwyd llwybrau mewn categorïau o ran blaenoriaeth er mwyn rhaglennu gwaith cynnal a chadw yn y dyfodol.

Mae rhai llwybrau a ffyrdd yn addas ar gyfer rhai yn cael trafferthion symud neu mewn cadair olwyn. Oherwydd diffyg gwybodaeth am fannau addas a gwelliannau fyddai yn bosibl eu gwneud comisiynwyd arolwg gan yr Uned AHNE i edrych ar Gyfleon Mynediad yn 2008. Daeth yr Adroddiad i'r casgliad y byddai modd gwella cyfleusterau a mynediad ar nifer o safleoedd – yn cynnwys cyfleusterau ar gyfer yr anabl.

Ychydig o lwybrau ceffyl/marchogaeth sydd yn yr AHNE ac mae'n debyg mai'r rheswm tros yw bod llawer yn defnyddio cychod i symud o le i le yn y gorffennol yn hytrach na cheffylau. Mae'r llwybrau ceffyl yn adnodd pwysig ac ym ôl y ddeddfwriaeth mae llwybrau ceffyl hefyd yn agored i feicwyr.

Llwybrau goddefol - sydd yn cael eu defnyddio gan y cyhoedd ond nid ydynt yn llwybr cyhoeddus e.e. at ffynhonnau neu draethau.

Ffyrdd di-ddosbarth - wedi datblygu dros amser ac wedi eu seilio yn wreiddiol ar lwybrau cerdded a llwybrau trol gan ddatblygu yn ffyrdd mynediad pwysig i bentrefi ac ardaloedd Llŷn. Mae cilffyrdd a ffyrdd bychain eraill hefo hawl tramwy hefyd yn cyfrannu at y cyfleon mynediad sy'n bodoli - cyfanswm o 43 ohonynt yn ychydig dros 18 cilometr o hyd. Unrhyw newid ?

Llwybr Arfordir Cymru

Mae llwybrau cyhoeddus yn bwysig ym mhob ardal ond yma yn Llŷn mae'r Llwybr Arfordir yn cynnig golygfeydd trawiadol. Ers rhai blynyddoedd bellach mae Cyngor Gwynedd, Cyfoeth Naturiol Cymru a Phartneriaeth Twristiaeth Gogledd Cymru wedi bod yn gweithio ar ddatblygu Llwybr Arfordir Llŷn yn ymestyn ar hyd y Penrhyn. Mae'r llwybr yn defnyddio llwybrau cyhoeddus, ffyrdd bychain, llwybrau goddefol, traethau a thir agored. Bellach, mae'r Llwybr Arfordir bron yn gyfan gwbl ar hyd yr arfordir yn ardal Llŷn yn dilyn sefydlu cysylltiadau arfordirol newydd. Hefyd mae gwaith yn parhau, fel rhan o raglen Mynediad at yr Arfordir, i gael rhai rhannau ychwanegol ar hyd yr arfordir.

Yn bendant mae nifer sylweddol o bobol yn cerdded y Llwybr yr Arfordir yn Llŷn ac mae busnesau yr ardal wedi elwa o'r datblygiad yma. Hyd yn ddiweddar roedd amcangyfrifon yn cael eu gwneud o nifer o gerddwyr ond erbyn hyn mae dyfeisiadau digidol yn cyfrif union nifer o gerddwyr. Yn anffodus, nid oes modd cymharu gyda'r data yn y cynllun blaenorol. Fodd bynnag, mae gennym waelodlin ar gyfer adolygiadau'r dyfodol.

Yn 2014 derbyniodd Cyngor Tref Nefyn arian o Gronfa Cymunedau'r Arfordir i wella rhan o'r Llwybr Arfordir rhwng Nefyn a Morfa Nefyn i'w gwneud yn addas ar gyfer pobl sydd ag anableddau a theuluoedd ifanc. Hefyd bydd y prosiect yn ail-sefydlu llwybr hanesyddol 10 milltir rhwng Nefyn a Llanbedrog.

Cylchdeithiau

Mae cylchdeithiau yn boblogaidd oherwydd fod amrywiaeth o bethau i'w gweld ar hyd y ffordd a does ddim raid cael cerbyd i fynd yn ôl i'r man cychwyn. Mae'n bosib llunio cylchdeithiau trwy ddilyn mapiau wrth gwrs ond mae elfen o risg y bydd llwybr neu ffordd wedi cau gan orfodi i droi'n ôl.

Yn 2015 bu i Gyngor Gwynedd a nifer o bartneriaid lwyddo i gael cymorthdal o Gronfa Cymunedau'r Arfordir i ddatblygu cylchdeithiau newydd hwylus, gyda chysylltiad gyda'r Llwybr Arfordir. Mae nifer o'r lwybrau hyn yn yr AHNE ac maent yn gyfle i ymweld â nifer o safleoedd hanesyddol a natur diddorol. Mae'r cylchdeithiau newydd wedi eu huchraddio yn sgil y prosiect ac wedi eu harwyddo. Gellir cael mwy o fanylion o www.ymweldgaeryri.info

Tir Mynediad

Fel y nodwyd rhoddodd Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 hawl mynediad newydd i'r cyhoedd (gyda chyfyngiadau) ar:

- dir agored, sef tir yn cynnwys mynydd-dir, rhostir, gweundir neu dwyndir;
- dir comin (sydd wedi ei gofrestru dan Ddeddf Cofrestru Tir Comin 1965);

- unrhyw fath o dir arall sydd wedi ei ddynodi'n 'dir mynediad' gan y perchennog.

O ran Hawliau Tramwy bydd y Ddeddf yn gwella'r ddeddfwriaeth bresennol drwy hybu agor mynediad o'r newydd a chael gwared ag ansicrwydd o ran hawliau presennol. Bu Fforwm Mynediad Lleol Arfon a Dwyfor yn cyfrannu at y broses o ddiffinio tir gyda mynediad cyhoeddus.

Tir Comin

Rhwng 2004 a'r presennol prin fu'r newid o ran arwynebedd tir comin o fewn yr AHNE. Y ffigwr diweddaraf yw 824.5 hectar. Mae 30 safle o dir comin yn Llŷn ac mae'r rhain yn bwysig o ran mynediad cyhoeddus ac fel adnodd ar gyfer hamdden anffurfiol. Rhoddodd y Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 hawl mynediad i diroedd comin cofrestredig yn ogystal ag i diroedd agored eraill. Mae tiroedd comin hefyd yn bwysig iawn fel cynefin naturiol a lled naturiol ac oherwydd eu gwerth naturyddol mae nifer o'r tiroedd wedi eu dynodi fel Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig. Mae nifer o diroedd comin Llŷn ym mherchnogaeth yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol. Ceir amrywiaeth fawr o ran maint ac mae rhai unedau yn cysylltu gyda'i gilydd i greu arwynebedd sylweddol megis Yr Eifl. Y prif diroedd comin eraill yn Llŷn yw Mynydd Tir y Cwmwd, Mynydd Rhiw, Y Foel Gron, Ynys Enlli, Mynydd Cilan a Phenarfynydd. Gellir cael manylion llawn am berchnogaeth, maint a hawliau pori ayb yn y Gofrestr a gedwir gan Gyngor Gwynedd.

Mae'r tiroedd comin yn adnodd mynediad pwysig iawn yn yr AHNE ac oherwydd hynny mae cryn bwysedd ar rai ohonynt gan weithgareddau hamdden. Yn y gorffennol mae rhai tiroedd comin e.e Rhiw, Mynytho wedi bod yn mynd ar dân yn ystod hafau sych.

Tir Ymddiriedolaethau

Mae'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol yn berchen ar lawer o safleoedd a thiroedd yn Mhen Llŷn. Y prif fannau cyhoeddus yw:

- Pentref a thraeth Porthdinllaen, Morfa Nefyn
- Traeth Porthor, Aberdaron
- Porth Meudwy, Aberdaron
- Porth y Swnt, Aberdaron
- Traeth Llanbedrog

Hefyd mae'r Ymddiriedolaeth yn berchennog ar diroedd a ffermydd arfordirol yn Llŷn yn cynnwys Porth Gwylan, Mynydd y Graig, Penarfynydd. Mae mynediad cyhoeddus i rai o'r tiroedd hyn drwy gytundeb ymlaen llaw.

Ers 1979 mae Ynys Enlli ym mherchnogaeth Ymddiriedolaeth Enlli. Mae'n bosib mynd drosodd i'r Ynys drwy drefniant hefo'r gwasanaeth croesi sydd yn rhedeg o Borth Meudwy. Mae Enlli yn lle arbennig iawn oherwydd ei gysylltiadau hanesyddol, cefndir crefyddol, bywyd gwyllt ac adar môr a natur dawel a phellenig. Lle am brofiad unigryw ac mae nifer cynyddol yn ymweld â'r ynys ag yn aros yno am gyfnodau i gael gorffwys o'r bywyd modern.

Oriel Glyn y Weddw – mae'r Oriol wedi prynu coedlan Allt Goch gerllaw ers rhai blynyddoedd ac

wedi clirio rhai coed ac ail-agor hen lwybrau lle gellir crwydro a chysylltu hefo'r Llwybr Arfodir.

Traethau

Mae traethau sydd gyda mynediad atynt yn adnodd mynediad a hamdden pwysig i Llyn. Maent yn cyfrannu at harddwch gweledol yr ardal ac yn darparu cyfle i fwynhau a hamddena. Ceir amrywiaeth eang o draethau, rhai yn greigiog ac eraill yn dywod mân a cheir twyni tywod mewn rhai manau. Mae'r traethau tywodlyd megis Llanbedrog, Abersoch, Porth Ceiriad a Phorthdinllaen yn boblogaidd ar gyfer torheulo, ymlacio, ymdrochi a chwaraeon. Ar y llaw arall mae rhai traethau yn fwy caregog a gwyllt ac yn denu cerddwyr, naturiaethwyr a physgotwyr.

Y traethau neu'r glannau sy'n rhoi mynediad at y môr. Mae pysgotwyr a phobol leol yn cadw cychod ar rai traethau fel Trefor, Nefyn, Porth Ysgaden, Porth Meudwy ac Abersoch. Mae llawer yn lansio cychod pleser a badau dŵr personol o'r traethau yma hefyd ac ar adegau mae prysurdeb mawr a pherygl o ddamweiniau. Mae rhai traethau yn boblogaidd ar gyfer hamddena o fath arbennig- er enghraifft mae syrffio yn boblogaidd iawn ym Mhorth Neigwl tra mae deifio yn boblogaidd ym Mhorth Ysgaden.

Lle i Feicio

Mae llawer o lonydd gwledig yma yn Llyn sydd yn addas iawn i feicwyr oherwydd nad oes llawer o draffig arnynt. Gellir dilyn y ffyrdd yma yn glir gyda map AS Graddfa 50,000 neu 25,000. Mae'r Astudiaeth Cyfleon Mynediad (AHNE, 2008) wedi dangos fod cyfleusterau ar gyfer gadael a chloi beiciau ger nifer o draethau'r ardal a bod cyfleon i wella'r ddarpariaeth mewn rhai manau.

Hyd at 2009 nid oedd unrhyw lwybr beicio penodol yn yr AHNE. Yn sgil gwaith adnewyddu'r A499 o Aberdesach i Llanaelhaearn mae llwybr beic penodol wedi ei ffurfio gan ddefnyddio rhannau o'r hen lôn ac ymyl y ffordd newydd. Mae llwybrau marchogaeth ar gael eu defnyddio gan feicwyr, ond does dim llawer o'r rhain yn Llyn. Efallai bod cyfle i godi ymwybyddiaeth am hynny a dangos fod cyfleon yn bodoli.

Mae rhwydwaith o deithiau sy'n defnyddio ffyrdd lleol wedi eu datblygu gan Gyngor Gwynedd, Bwrdd Croeso Cymru ac Awdurdod Datblygu Cymru. Cyhoeddwyd pecyn gwybodaeth a gosodwyd arwyddion yn ystod 2004. Mae dwy o'r teithiau hyn yn mynd trwy rannau helaeth o'r AHNE (Taith A - Mynydd yr Ystum, Taith B - Garn Fadrun) ac mae taith arall yn teithio drwy ran o'r AHNE (Taith C - Garn Boduan). Pan yn adolygu'r Cynllun nid oedd llawer o waith hyrwyddo yn cael ei wneud ar y teithiau hyn ac roedd rhai arwyddion ar goll.

Mae'r Ymddiredolaeth Genedlaethol yn hyrwyddo teithiau o Aberdaron i dri o leoliadau cyfagos (Porthor, Mynydd Mawr a Plas yn Rhiw). Mae'r teithiau yn cael eu marchnata ar y wê a thrwy daflen.

Teithio i'r ardal ac oamgylch

Y prif ffyrdd i Llyn ydi'r A499 o gyfeiriad Caernarfon a'r A497 drwy Borthmadog. Mae llawer yn defnyddio ceir i deithio oamgylch yr ardal ac ymweld â gwahanol fannau ond mae problemau traffig ym Mhwillheli a rhai o'r pentrefi yn ystod cyfnodau gwyliau prysur..

Mae Rheilffordd Arfordir y Cambrian yn gyfle i deithio i mewn ac allan o'r ardal hefo trên. Mae'r gwasanaeth yn dilyn yr arfordir i Gyffordd Dyfi neu Fachynlleth gyda cysylltiadau wedyn hefo Aberystwyth neu'r Amwythig a Birmingham. Mae'r trên yn ddull mwy cynaliadwy o deithio a allai helpu i leihau traffig modur i'r ardal. Ceir manylion llawn am y gwasanaeth a reolir gan gwmni ARRIVA ar y safle we: www.cambrianline.co.uk.

Ym Mhwlheli y mae canolfan fysiau Llŷn gyda bysiau yn gadael i bob ardal. Mae gwasanaeth cyson rhwng y prif ganolfannau megis Porthmadog, Caernarfon, Nefyn ac Abersoch a gwasanaeth lled-gyson rhwng y pentrefi ar y prif ffyrdd. Gellir cael manylion llawn am y gwasanaeth bws ar safle we Cyngor Gwynedd neu trwy www.cymraeg.traveline-cymru.info.

Bws Arfordir - Mae Bws yr Arfordir yn wasanaeth newydd yn Llŷn sy'n rhedeg gwasanaeth rheolaidd rhwng Nefyn, Aberdaron ag Abersoch. Mae'n darparu cyfle da i gerdded rhan o'r Llwybr Arfordir ac yna cael y bws yn ôl neu ymlane i'r ganolfan nesaf. Ceir mwy o fanylion ar safle wê - www.bwsarfordirllyn.co.uk.

Materion Llog

Cynnal llwybrau a hawliau tramwy yn wyneb toriadau ariannol

Un o'r prif bynciau llog o ran mynediad yw sut i gynnal llwybrau cyhoeddus a hawliau tramwy eraill yn wyneb toriadau sylweddol mewn gwariant cyhoeddus. Mae'r Cynllun Gwella Hawliau Tramwy yn cynnwys gwybodaeth am holl hawliau tramwy yr ardal ac yn gosod llwybrau mewn gwahanol gategorïau o ran blaenoriaeth. Yn dilyn hynny rhoddwyd pwyslais ar gynnal y llwybrau yng ngategorïau 1,2 a 3 er gwneud y gorau o'r adnoddau cyfyngedig ar gael. Ond dros y blynyddoedd mae cwtogi wedi bod ar y gyllideb a bydd toriadau sylweddol pellach yn 2016-8.

Rhwystrau ar lwybrau a stoc mewn caeau lle mae hawliau tramwy.

Yn anffodus mae rwystrau ar lwybrau cyhoeddus yn yr AHNE yn eithaf cyffredin ac yn amharu ar allu pobol i gerdded a mwynhau. Gall materion o'r fath fod yn anodd i'w datrys. Gwifrau neu giatau ar draws llwybrau sydd fwyaf cyffredin ond mewn rhai ardaloedd yn ddiweddar gwelwyd cynydd mewn defnydd o wifrau trydan i reoli pori gerllaw neu ar draws llwybrau cyhoeddus. Mewn achosion o'r fath mae angen codi ymwybyddiaeth ac addysgu perchnogion tir am eu cyfrifoldebau o ran llwybrau.

Mewn rhai achosion mae gwartheg ar diroedd lle ceir llwybrau yn broblem. Mae anegn codi ymwybyddiaeth cerddwyr o beryglon ac i weithio gyda amaethwyr i'w hannog i osgoi rhoi gwartheg a lloi a theirw mewn caeau lle mae llwybrau cyhoeddus.

Erydiad a thywydd

Mae erydiad arfordirol yn cael effaith sylweddol ar Lwybr yr Arfordir mewn rhai mannau yn Llŷn. Cyfuniad o aefau gwlyb a stormydd sydd yn creu erydiad ac ansefydlogrwydd nifer o fannau hyd yr arfordir. Y rhannau gwaddodol o'r tir sydd yn dioddef fwyaf ac yn ystod 2015 a 2016 mae erydiad sylweddol wedi bod ger Llanbedrog, Porth Neigwl, Nefyn a Morfa Nefyn ac yn ardal

Trefor.

Mewn rhai mannau mae'r Llwybr Arfordir wedi disgyn i'r môr neu wedi ei danselio i'r graddau fod angen ei symud yn fwy i mewn i'r tir. Er mwyn gwneud hyn bydd angen cydweithrediad tîrfeddianwyr ac adnoddau i dalu am waith a chyfarpar fel giataiau, gwifrau ac arwyddion.

Pwysedd ymwelwyr

Gall gormod o ddefnydd o safleoedd neu lwybrau fod yn niweidiol trwy greu erydiad a thraul. Nid yw hon yn broblem fawr yn yr AHNE ar hyn o bryd ond fe all ddatblygu yn sgil cynydd mewn defnydd.

Mewn rhai mannau yn yr AHNE mae pwysedd yn sgîl parcio ar ochor ffyrdd oherwydd nifer yr ymwelwyr yn ymweld â mannau poblogaidd. Yr enghreifftiau amlycaf yw ger maes parcio cyhoeddus Porth Neigwl, ym Mhorth Ysgaden ac ar ochr y B4417 ar odrau Tre'r Ceiri.

Cŵn ar lwybrau cyhoeddus

Yn ôl y ddeddf (...) mae cyfrifoldeb ar berchnogion i gadw eu cŵn dan reolaeth pan yn dilyn hawliau tramwy. Fodd bynnag derbynnir cwynion cyson gan y Cyngor am gŵn yn rhedeg yn rhydd ac yn amharu ar stoc a giataiau yn cael eu gadael ar agor. Mae hyn yn creu drwg deimlad a cholledion mewn rhai achopsion a rhaid codio fod gan ffermwyr hawl i ddifa cŵn sy'n ymosod ar eu stoc.

Gwrthdaro rhwng defnyddwyr ar draethau ac yn y môr

Traethau yr ardal yw un o'i phrif atyniadau ac mae rhai o'r traethau yn medru bod yn brysur iawn yn ystod yr Haf. Mae gweithgareddau amrywiol ar draethau – torheulo, chwarae gemau, pysgota, lansio cychod, ayb. Ar adegau prysur mae gwrthdaro rhwng defnyddwyr yn broblem, yn arbennig felly rhwng rhai sydd eisiau lansio cychod – gyda cerbydau neu dractorau - a defnyddwyr eraill y traethau.

Gall gwrthdaro hefyd ddatblygu rhwng rhai sydd yn nofio a mwynhau'r traethau a rhai sy'n defnyddio badau dŵr personol a chychod rasio. Mae Gwasanaeth Morwrol Cyngor Gwynedd yn gweithredu i reoli'r trwy drwyddedu a gosod terfynnau a chadw golwg ar y traethau ond mae sŵn y badau hyn hefyd yn medru tarfu ar eraill. Yn ddiweddar mae prosiect Ecosystemau Morol, sydd wedi esblygu o waith ACA Pen Llŷn a'r Sarnau wedi lansio Côt Morol newydd i roi canllawiau ar sut i barchu amgylchedd a bywyd gwyllt morol a defnyddwyr eraill.

Diffyg cyfleon i rai grŵpiau

Er fod darpariaeth dda o gyfleusterau i grwydro a mwynhau yn yr ardal mae prinder o ran adnoddau i rai carfanau:

- Rhai sy'n marchogaeth
- Beicwyr
- Rhai ag anableddau symud

Edrychodd yr Astudiaeth ar Gyfleon Mynediad (2008) ar faterion megis pa mor gyfleus oedd

mynediad ac os gallai pobl anabl gyrraedd at y traeth. Hefyd rhoddwyd sylw i ddarpariaeth ar gyfer beics, meysydd parcio a gwasanaeth bws. Mae'r adroddiad hefyd yn awgrymu gwelliannau i gyfleusterau mewn mannau penodol.

Traffig

Yn ystod y cyfnodau gwyliau prysur mae llif y traffig yn drwm trwy dref Pwllheli a phentrefi Abersoch, Llanbedrog, Nefyn, Morfa Nefyn ag Aberdaron. Mae hyn yn amharu ar fywyd a gwaith pobol leol a mwynhad ymwelwyr yn ogystal â chynyddu lefelau llygredd aer. Credir fod angen rhoi ystyriaeth i fesurau i liniaru'r sefyllfa - mesurau fel hyrwyddo ffyrdd amgen i deithio, creu llwybrau beics newydd, edrych ar wella gwella llif y traffig trwy Bwllheli a rheoli parcio.

Diffyg gwybodaeth o'r dynodiad a buddion amgylcheddol

Dros y blynyddoedd mae llawer wedi ei wneud i geisio codi ymwybyddiaeth am ddynodiad yr AHNE yn gyffredinol, AHNE Llŷn a gwahanol rinweddau yr ardal. Mae'r Gwasanaeth AHNE wedi cyfrannau erthyglau i'r wasg leol, cynnal sgysiau a digwyddiadau, creu safle we a chyhoeddi cylchgrawn blynyddol.

Er hynny, yr agraff a geir yw fod lefelau gwybodaeth ymysg pobol leol ac ymwelwyr yn weddol isel – am y dynodiad ei hun a hefyd am y buddion amgylcheddol (gwasanaethau ecosystem) sy'n cael ei ddarparu. Yn bendant mae lle i weithio i wella hyn a cheisio cael pobol i weld buddion y dynodiad a'r hyn sy'n cael ei ddarparu gan yr amgylchedd naturiol. Yn ychwanegol i hyn credir fod cyfle i bobol gefnogi a chyfrannu yn fwy uniongyrchol trwy waith ymarferol ar brosiectau gan y gwasanaeth AHNE.

Polisiau

MP 1. CYNNAL, GWARCHOD A HYRWYDDO HAWLIAU TRAMWY CYHOEDDUS ALLWEDDOL YR ARDAL A SICRHAU EU BOD AR GAEL I'W DEFNYDDIO YN DDI-RWYSTR.

Mae hawliau tramwy yn adnodd pwysig i bobol leol ac ymwelwyr i ardal Llŷn i grwydro, mwynhau a chadw'n iach. Bydd y Gwasanaeth AHNE yn annog a chynorthwyo Adran Hawliau Tramwy Gwynedd, Cynghorau Cymuned, tirfeiddiannwyr a sefydliadau fel yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol i i gynnal a chadw hawliau tramwy yn yr ardal. Sylweddolir y bydd hyn yn fwy o sialens i'r dyfodol yn sgil y gwasgu ariannol ar yr Awdurdodau Lleol.

Hefyd bydd y Gwasanaeth AHNE a phartneriaid yn gwrthwynebu unrhyw fwriad i gau, neu osod rhwystrau, ar hawliau tramwy. Mae gwartheg ar diroedd gyda haliau tramwy yn medru achosi pryder i'r cyhoedd ac mae lle i weithio gyda ffermwyr a'r Undebau i godi ymwybyddiaeth am hyn yn ogystal ag addysgu pobol am gau giatiau a rheoli eu cŵn.

MP 2. HYRWYDDO GWAITH CYNNAL A CHADW AR Y LWYBR ARFORDIR YN YR AHNE A CHREU CYSYLLTIADAU ARFORDIROL NEWYDD .

Lansiwyd Llwybr Arfordir Cymru yn 2012 ac ers hynny mae nifer o rannau arfordirol newydd wedi eu hychwanegu yn Llŷn, fel ardal Cim Abersoch a Methlem, Llangwnnadr. Mae rhai rhannau eto (Pistyll, Trefor ?) i'w gwneud a bydd y gwasanaeth AHNE yn cefnogi ymdrechion i gynnwys y rhannau ychwanegol hyn. Hefyd cefnogir cynnal a chadw yr holl lwybr a'i hyrwyddo ymysg pobol leol ac ymwelwyr.

Fel y nodwyd wrth drafod y materion llosg mae erydiad ar hyd yr allt fôr yn amharu ar y Llwybr Arfordir mewn rhai mannau. Rhaid derbyn fod hyn yn anorfod yn sgîl natur y tir, gaeafau gwlyb a stormydd. Yr hyn fydd angen ei wneud yw cadw golwg fanwl ar y Llwybr, adnabod problemau yn gynnar a bod yn barod i addasu'r llwybr/ creu rhannau newydd, os bydd raid.

MP 3. HYRWYDDO'R DEFNYDD O GYLCHDEITHIAU LLEOL SYDD YN GYSYLLTIEDIG GYDA LLWYBR ARFORDIR LLŷN .

Yn 2015/6 datblygwyd nifer o gylchdeithiau lleol fel rhan o brosiect gan Gyngor Gwynedd a dderbyniodd nawdd gan Gronfa Cymunedau'r Arfordir i greu 18 cylchdaith yn cysylltu hefo Llwybr Arfordir Cymru. Mae nifer o'r teithiau hyn yn Llŷn, ac yn gyfle i weld safleoedd diddorol yn agos i'r arfordir. Bwriedir hyrwyddo'r teithiau hyn gan eu bod yn gyfle i bobol leol ac ymwelwyr gadw'n heini a gweld a dysgu am nodweddion naturiol a dynol diddorol yr un pryd (www.ymweldageryri.info).

MP 4. GWELLA DARPARIAETH AR GYFER DDEFNYDDWYR, GAN GYNNWYS RHAIN'N MARCHOGAETH BEICWYR A'R ANABL.

Mae darpariaeth dda o hawliau tramwy a thir mynediad agored ym Mhen Llŷn ond mae prinder cyfleon mynediad ar gyfer rhai'n marchogaeth, beicwyr (llwybrau penodol i feics) a'r anabl. Yn ddiweddar cae prosiect gan Gyngor Tref Nefyn wedi gwella cyfleusterau i'r anabl drwy roi wyneb caled ar lwybr ben yr all rhwng Nefyn a Morfa Nefyn. Anelir i wneud gwelliannau eraill tebyg yn ogystal â gwella cyfleon i rai'n marchogaeth a beicio.

MP 5. RHEOLI PWYSEDD YMWELWYR MEWN RHAI MANNAU PENODOL YN YR AHNE TRWY FESURAU FEL REOLI NIFEROEDD, AMSERU DIGWYDDIADAU, GWELLA CYFLEUSTERAU AC ADDYSGU'R CYHOEDD

Mae gormod o bwysedd gan ddefnyddwyr ac ymwelwyr yn medru cael effaith negyddol ar safleoedd a lleoliadau yn yr AHNE. Ar hyn o bryd nid yw hon yn broblem fawr yn yr AHNE ond mae yn bodoli mewn rhai mannau fel a nodwyd eisioes. Drwy gwahanol fesurau anelir i reoli a lleihau'r broblem, neu sicrhau nad yw yn datblygu'n broblem.

MP 6. CEFNOGI RHEOLAETH EFFEITHIOL O DRAETHAU A GLANFEYDD YR ARDAL A'U CYNNAL I SAFON UCHEL.

Mae rhai o draethau'r ardal yn boblogaidd iawn yn ystod gwyliau ysgol a nifer fawr o bobol yn eu hannau gan wneud gwahanol bethau fel pysgota, torheluo, chwaraeon dŵr ayb. Anelir i hyrwyddo defnydd rhesymol o'r traethau ac osgoi gwrthdaro rhwng y gwahanol ddefnyddwyr.

Mae'n bwysig hefyd fod y traethau yn cael eu cynnal yn dda trwy atal gollwng sbwriel, rheoli cŵn ac atal pobol rhag gyrru moduron ar y traethau heblaw i lansio dan oruchwyliaeth.

MP 7. HYRWYDDO DULLIAU CYNALIADWY O DEITHIO I'R ARDAL AC YN YR ARDAL.

Gall hyrwyddo dulliau cynaliadwy o deithio i'r ardal ac o gwmpas yr ardal fod yn llesol mewn sawl ffordd. Gall fod yn help i leihau tagfeydd traffig ym Mhwllheli a rhai o bentrefi'r ardal, yn fodd i bobol gadw yn fwy heini wrth gerdded neu feicio a hefyd yn fodd o leihau llygredd awyr. Bydd y Gwasanaeth AHNE felly yn hyrwyddo beicio, cerdded a defnyddio bwsiau a Rheilffordd y Cambrian.

MP 8. CODI YMWYBYDDIAETH A CYNYDDU GWERTHFAWROGIAD O DDYNODIAD YR AHNE, RHINWEDDAU ARBENNIG YR ARDAL A DARPARU CYFLEON I GYFRANNU AT GYNNAL, GWARCHOD A RHEOLI'R AHNE.

Er fod llawer wedi ei wneud i godi ymwybyddiaeth o'r dynodiad ers sefydlu'r gwasanaeth AHNE yng Nghyngor Gwynedd yn 2003 credir fod mwy i'w wneud. Yn aml nid yw pobol leol ac ymwelwyr yn gwybod fod Llŷn yn un o ddim ond 5 AHNE drwy Gymru gyfan ac fod hyn yn rhoi statws arbennig i'r ardal sydd angen bod yn falch ohono. Gall y dynodiad fod yn gyfle da i fusnesau farchnata eu cynnyrch neu wasanaeth. Hefyd er mwyn ceisio ennyn diddordeb a pherchnogaeth anelir i ddarparu mwy o gyfleon i bobol a phlant gyfrannau at waith yr AHNE, yn cynnwys gwaith gwirfoddol fel gweithio ar brosiectau amgylcheddol.

MP 9. CODI YMWYBYDDIAETH O'R YSTOD EANG O WASANAETHAU AMGYLCHEDDOL A DIWYLLIANNOL A DDARPERIR GAN YR AHNE A BUDDION Y GWASANAETHAU HYNNY O RAN YR AMGYLCHEDD, IECHYD A LLES.

Bellach mae mwy a mwy o bwyslais yn cael ei roi ar y buddion mae'r amgylchedd naturiol yn ei ddarparu i gymdeithas – term arall am hyn yw gwasanaethau ecosystem. Mae'r buddion hyn yn cael eu rhannu i bedwar categori:

- Gwasanaethau Darparu – cynnyrch megis bwyd, ffibr a moddion
- Gwasanaethau Rheolaeth – puro dŵr, cynnal safon aer, a rheoli hinsawdd
- Gwasanaethau Diwylliant – lles trwy gysylltu efo natur ac addysg
- Gwasanaethau Cynnal – prosesau sydd eu hangen ar gyfer gwasanaethau eraill megis ffurfio pridd a chylchdroi maeth.

Drwy gydweithio hefo eraill bydd y Gwasanaeth AHNE yn codi ymwybyddiaeth am y buddiannau hyn a'u pwysigrwydd i gymdeithas, y cyfleon sy'n bodioli a'r anegn i'w cynnal a'u gwarchod ar gyfer y dyfodol.